

Karoline Andrea Ihlebæk, Anders Sundnes Løvlie
og Henry Mainsah

Mer åpenhet, mer kontroll? Håndteringen av nettdebatten etter 22. juli

Abstract

The terrorist attacks in Oslo on 22 July 2011 led to a comprehensive public debate about the systems for online debate in Norwegian newspapers. Through interviews with editors and moderators, this article examines changes made in the facilitation and administration of online debate in four central newspapers after the terrorist attack. In different ways, the three largest newspapers tightened their control in four important areas: Identification of the participants, pre-publication moderation, control over the agenda of the debate and more active moderation of it. These changes are interpreted as moderate alteration from an initially anarchic policy towards a more intervening policy concerning the regulation of online debate.

Keywords:

- Online debate
- 22 July
- Moderation
- Participation
- Press ethics

Terrorangrepet i Oslo 22. juli 2011 ledet til omfattende offentlig meningsutveksling om nettdebatt i norske aviser. I denne artikkelen undersøkes det hvilke redaksjonelle vurderinger og endringer som fant sted i løpet av det første året etter terrorangrepet når det gjelder tilretteleggingen for nettdebatt i fire sentrale nettaviser. Undersøkelsen er basert på intervjuer med redaktører og moderatører. Den viser at det på ulike måter har funnet sted en innstramning i de tre største nettavisene på fire viktige områder: Identifisering av deltakerne, bruk av forhåndskontroll, tematisk styring av debatten samt mer aktiv moderering av debatten. Disse endringene tolkes som en moderat forskyvning fra en i utgangspunktet noe anarkisk posisjon mot en mer intervenserende posisjon i reguleringen av nettdebatten.

Introduksjon

22. juli 2011, klokken 15.25, eksploderte en bombe i Grubbe-gata i Oslo, midt i regjeringens hovedkvarter – og like ved redaksjonslokalene til flere riksdekkende aviser. Angrepet på regjeringsskvartalet og ungdomsleiren på Utøya var av et omfang som overskygger alle andre voldshandlinger i Norge siden andre verdenskrig, og har naturlig nok dominert norsk offentlig debatt siden. Gjerningsmannen dokumenterte sitt politiske budskap i et «manifest», som viste seg å være inspirert og kopiert fra ulike islamfiendtlige nettfora. Dermed ble

nettdebatten et sentralt tema for offentligheten. Det ble hevdet at retorikken i radikale nettfora hadde bidratt til å bygge opp under det ekstreme verdensbildet som den ensomme terroristen oppga som sin motivasjon, og dermed bidratt til å forårsake selve angrepet. Andre har kritisert debattkulturen i de vanlige nettavisenes kommentarfelter og debattfora, og har hevdet at disse bidrar til en utvikling mot en mer innvandringsfiendtlig offentlighet. Mange har spurt om redaksjonene tar sitt redaksjonelle ansvar på alvor og i hvilken grad de utøver tilfredsstillende redaksjonell kontroll. Disse innsigelsene er ikke nye, men bygger på en langvarig debatt om nettdebattens (manglende) verdi og legitimitet, og faglige uenigheter om hvordan redaksjonene burde administrere meningsutvekslingen mellom nettdebattanter. Terrorangrepet ga et nytt alvor til disse spørsmålene.

I denne artikkelen belyser vi hvordan det redaksjonelle ansvaret for nettdebatten ble vurdert under og etter terrorangrepet 22. juli 2011, og i hvilken grad nettavisredaksjonene har gjort endringer i sin styring av nettdebatten i tiden etter angrepet. Artikkelen bygger på intervjuer med redaktører og moderatorer i fire sentrale norske nettaviser: VG, Dagbladet, Aftenposten og Vårt Land (verdidebatt.no). Vi undersøker for det første hvilke umiddelbare tiltak redaksjonene gjorde da angrepet traff, og i ukene som fulgte; og for det andre hvilke endringer som har skjedd på lengre sikt. Terrorangrepet utgjorde en ekstrem situasjon der redaktøransvaret ble satt under et ekstraordinært press, og kan derfor gi et interessant innblikk i de ulike redaksjonenes vurdering av behovet for åpenhet og bredde på den ene siden og redaksjonell kontroll på den andre siden.

Teori og bakgrunn

Diskusjonsfora og kommentarfunksjoner har gjennom de siste ti årene blitt en vanlig tjeneste i de fleste nettavisene (Engebretsen 2007, Enjolras m.fl. 2013, Ihlebæk og Ytreberg 2009, Ihlebæk 2010, Larsson 2012, Singer m.fl. 2011). Når pressen tilrettelegger for økt deltakelse er det flere interesser og hensyn som må ivaretas og som kan påvirke den redaksjonelle styringen og administreringen av disse forumene. Å tilby leserne mulighet til å delta i meningsutveksling kan for eksempel forstås som en forlengelse av pressens tradisjonelle samfunnsansvar for å tilrettelegge for dialog og debatt mellom borgere (Carpentier 2011, Berdal 2004, Dahlgren 2009, Enjolras m.fl. 2013, Gentikow 2007, Kies 2010, Rasmussen 2006, Skogerbø 2008.). I en norsk sammenheng er et slikt perspektiv forankret blant annet i Vær Varsom-plakaten og i mediepolitiske målsettinger (Ihlebæk 2008). Men i tillegg til de mer normative idealene kan pressens satsning på interaktivitet og deltakelse også knyttes til økonomiske insentiver, hvor formålet kan være å øke nettrafikken, skape lojalitetsforhold med leserne og profittere på den politiske kapitalen ved å videreføre posisjonen som en viktig plattform for offentlig debatt også på nett (Ihlebæk 2008, Krumsvik 2013, Maasø m.fl. 2007, Rasmussen 2006, Tsagaroussianou 1998). Andre faktorer som kan påvirke redaksjonelle vurderinger kan være

teknologiske muligheter og begrensninger og tilgjengelige ressurser for redaksjonene.

Nettavisene står overfor store utfordringer når de tilbyr slike åpne debattarenaer, og flere har kritisert hvordan de håndteres redaksjonelt (Bangstad og Vetlesen 2011, Lindholm 2006). Flere presseetiske og akademiske diskusjoner har dreid seg om hvilke idealer som skal ligge til grunn for nettdebatten og den redaksjonelle kontrollen med den (Enjolras m.fl. 2013, Ihlebæk 2008, Ihlebæk og Ytreberg 2009, Rasmussen 2006, Skogerbø og Winsvold 2008). Basert på tidligere forskning er det mulig å skissere opp to hovedtilnærminger som tar utgangspunkt i konkurrerende idealer, og som kan sies å utgjøre hvert sitt ytterpunkt av et kontinuum: den «anarkiske» versus den «intervenerende» posisjonen (Berg 2011, Jensen 2003). En anarkisk tilnærming vektlegger minst mulig regulering, med fokus på å gi brukerne størst mulig frihet til å delta. En anarkisk tilnærming til nettdebatt vil for eksempel favorisere full anonymitet for deltakerne og minimal redaksjonell inn gripen. En intervenserende modell vektlegger en streng regulering for å sikre at det redaksjonelle ansvaret er ivarettatt på best mulig måte og for å fremme kvaliteten på innholdet.

Sammenlignende studier gjort av Jensen (2003), Wright og Street (2007) og Berg (2011) indikerer at debattfora som plasserer seg lenger i retning av den intervenserende posisjonen, scorer bedre på kriterier for debatt basert på den deliberative demokratimodellen, sammenlignet med debattfora som plasserer seg nærmere den anarkiske delen av skalaen. Samtidig viser de samme studiene at bredden og aktivitetsnivået tenderer mot å være langt større i de mer anarkiske foraene. Dette peker på et *deltakelsesdilemma* for redaksjonene: Strengere regulering av nettdebatten øker den deliberative kvaliteten på debatten, noe som styrker nettdebattens demokratiske funksjon, men kan på den andre siden senke bredden og aktivitetsnivået. Bred deltakelse er et viktig mål for avisene, ikke bare av økonomiske grunner, men også fordi normative idealer om pressens samfunnsrolle legger vekt på at den skal bidra til en bred og folkelig debatt. Deltakelsesdilemmaet peker derfor på viktige og kompliserte avveininger med tanke på å balansere konkurrerende idealer som åpenhet, bredde og kvalitet, som nettavisene står overfor.

Det er viktig å påpeke at en rendyrket anarkisk modell uten noen form for redaksjonell styring ikke er mulig å gjennomføre for norske nettaviser som opererer innenfor Vær Varsom-plakaten, fordi den pålegger redaktørene ansvar også for innhold publisert av leserne (Bing 2008). Og studier viser da også at de fleste norske aviser har plassert seg et sted mellom ytterpunktene på denne skalaen (Berg 2011, Ihlebæk 2010, Libæk 2009). Vi vil i det følgende vise til spesielt fire former for redaksjonelle avveininger som presenterer ulik grad av anarkisk og intervenserende tilnærming i en norsk kontekst, og som vil være sentrale for vår analyse: anonymitet versus identifisering, forhåndskontroll versus etterkontroll, aktive versus passive moderatorer, samt ulike grader av begrensninger på hvilke saker og temaer som kan debatteres.

Fire redaksjonelle tiltak

Den første redaksjonelle vurderingen gjelder spørsmålet om anonymitet versus identifisering. Her har norske nettaviser tendert mot en anarkisk modell ved å tillate anonym deltakelse, men samtidig kreve en form for verifisering eller registrering (Elgesem 2012, Ihlebæk 2010). At pressen i stor grad har tillatt anonyme bidrag, blir av noen kritikere utpekt som en hovedgrunn for hatsk og lite konstruktiv deltakelse som hindrer god dialog og dermed heller ikke tjener en demokratisk debatt (Brandtzæg 22.9.2011, Lindholm 2006). På den andre siden er argumentene for å tillate anonym debatt knyttet til idealene om frihet til å delta: Man beholder en forholdsvis lav terskel for deltakelse og legger vekt på at brukere skal kunne ytre seg om kontroversielle saker eller kritikkverdige forhold, uten frykt for strafferepresalier fra arbeidsgiver eller andre. Et slikt argument gjenspeiler på mange måter journalistenes begrunnelse for bruk av anonyme kilder som er sikret gjennom Vær Varsom-plakaten. Skogerbø og Winsvold (2008) påpeker også at nettdebatter med anonym deltakelse kan fungere som en «læringsarena for politisk debatt» nettopp fordi bidragsyterne kan prøve ut sine argumenter uten videre forpliktelser. Samtidig svekker anonymiteten det demokratiske idealet om ansvarlighet og åpenhet (2008: 45), og fører til det Skogerbø og Winsvold kaller «inkluderingsdilemmaet»: Når deltakerne i nettdebatter opptrer anonymt, blir debatten tatt mindre på alvor – og dermed får debatten en mindre fremtredende posisjon i offentligheten.

Den andre redaksjonelle avveiningen gjelder spørsmålet om forhåndskontroll versus etterkontroll. Dette spørsmålet har vært gjenstand for omfattende presseetisk debatt, og holdningene til norske medier og presseetiske organisasjoner har vært sterkt delte (Ihlebak og Ytreberg 2009, Lindholm 2006, Revisjonskomiteen 2005). Forkjempere for forhåndsredigering mener at et slikt system gjør det lettere for mediene å oppfylle sitt presseetiske ansvar og øke kvalitetsnivået på debatten. Motstandere av forhåndsredigering argumenterer på sin side for at en slik form for styring undergraver den digitale nettdebattens fremste styrker: den brede deltakelsen og muligheten for umiddelbar respons (Ihlebak og Ytreberg 2009). I tillegg til de prinsipielle sidene har det også blitt anført at forhåndsredigering er praktisk vanskelig å innføre (Krumsvik 20.06.2005). Selv om det er variasjoner i det norske mediemarkedet, har tendensen i norsk presse vært å utføre etterkontroll slik det åpnes for i Vær Varsom-plakatens punkt 4.17 (Ihlebak 2010). Ihlebæks studie viser for øvrig at forhånds- og ettermoderering ikke nødvendigvis er et spørsmål om enten-eller, men en funksjon redaksjoner kan velge å slå av eller på selektivt i visse saker eller visse kontekster.

Et tredje spenningsforhold for redaksjonene er knyttet til begrensninger på hvilke artikler og stoffområder leserne inviteres til å kommentere. En anarkisk tilnærming ville fremheve brukernes frihet til å diskutere de temaer de selv ønsker og kommentere alle artikler som publiseres, mens en intervenserende modell ville fremheve en strengere redaksjonelle styring ved å begrense hvilke temaer og saker som åpnes for kommentarer og debatt. Et interessant poeng er at vurderinger

knyttet til tematisk åpenhet er nært knyttet til hva slags type tjeneste som tilbys i nettavisene. Ihlebæk (2010) viser til at den mest utbredte debattfunksjonen i nettavisene er kommentarfelt, som er en debattform som er nærmere knyttet til det journalistiske produktet enn de frittstående debattforaene hvor brukerne selv starter diskusjonstråder. I kommentarfeltene er det det redaksjonelle produktet som danner utgangspunkt for diskusjonen, og ved å velge hvilke artikler som åpnes for debatt kan redaksjonen i betydelig grad kontrollere hvilke temaer som debatteres i kommentarfeltene. (I hvor stor grad denne kontrollen er reell vil avhenge av i hvor stor grad redaksjonen aksepterer «avsporinger» fra debattantene.) Det finnes ingen studier vi kjenner til, som viser noen statistikk over hvilke saker som åpnes for debatt eller ikke. Men det er rimelig å si at det generelle idealet har vært en mest mulig åpen debatt som vektlegger tematisk bredde, men at artikler som omtaler ulykker og straffesaker hvor faren for navngiving er spesielt åpenbar og risikofylt, ikke har vært åpnet for kommentering. Tidligere studier har også vist at redaksjonene er ekstra påpasselige innenfor temaer som de vet genererer mye støy, som islam og feminisme (Berg 2011, Ihlebæk og Ytreberg 2009). Andre tiltak som begrenser adgangen til å delta, er å innføre begrensinger på tidsrommet hvor det er mulighet til å kommentere, f.eks. ved å stenge kommentarfeltene om natten og å stenge kommentarfeltet under en artikkel en viss tid etter at artikkelen ble publisert.

Den fjerde redaksjonelle avveiningen er knyttet til bruk av passive eller aktive moderatorer. Flere studier viser at moderatoren har etablert seg som en viktig ny portvaktrolle i digitale fora (Andersen 2007, Edwards 2002, Libæk 2009, Wright 2006, 2009, Ihlebæk og Ytreberg 2009, Ihlebæk 2010). De fleste norske nettaviser har en form for moderatorfunksjon, som kan utføres av redaksjonelt ansatte, deltakere eller eksterne, selv om det varierer sterkt hvor store ressurser som er lagt i modereringen av debatten (Ihlebak 2010). Moderering anses generelt for å spille en positiv og vesentlig rolle i å sikre en viss kvalitativ standard i elektroniske debatter. Moderatorer kan bidra til å hindre nettdebatter fra å være kaotiske og respektløse, og kan dermed tilføre demokratisk verdi (Hron og Friedrich 2003, Jensen 2003, Kearns m.fl. 2002). På den andre siden kan moderatorer også fungere kontraproduktivt hvis de anvendes på en lite fruktbar måte (Wright 2009). Sentralt for denne analysen er hvorvidt moderatoren fungerer som en passiv overvåker, eller om moderatoren har en aktivt deltakende funksjon. I norsk sammenheng har tendensen vært at moderatorene har tatt en passiv rolle som kun intervensjonerer hvis noen bryter reglene ved å slette eller redigere bidrag, ofte uten at deltakerne blir informert (Ihlebak 2010, Libæk 2009). Forskning viser også at moderatorenes arbeid er preget av skjønn og mangler etterprøvnbarhet, noe som kan svekke deres troverdighet (Ihlebak og Ytreberg 2009). Trenden heller altså mot en anarkisk modell. En mer intervensjonerende posisjon ville innebåret en mer aktiv rolle for moderatorene ved for eksempel å starte diskusjoner, bidra med saksopplysninger, delta aktivt i debatten og initiere til andre former for dialog med deltakerne.

I det følgende vil vi se spesifikt på redaksjonelle vurderinger og tiltak knyttet til de fire dimensjonene som er skissert over, for å se i hvilken grad endringer som er gjennomført i de fire nettavisene innebærer forskyvninger i retning av en mer anarkisk eller en mer intervenserende modell for nettdebattene.

Metode og presentasjon av case

For å belyse håndteringen av nettdebatten i etterkant av 22. juli 2011 har det blitt utført kvalitative intervjuer med debattredaktører/debattledere og moderatorer i fire norske nettaviser: VG, Dagbladet, Aftenposten og Vårt Land (verdidebatt.no).¹ Våre intervjuobjekter er nøkkelinformanter, det vil si personer vi har ansett som å ha spesielt god oversikt over temaet vi ønsker å belyse (Kvale og Brinkman 2009:158). Intervjuene ble utført i tidsperioden 18.–23. april og 21.–25. juni 2012. I utgangspunktet tok prosjektet sikte på å intervju redaktørene med ansvar for nettdebatten i hver avis, samt en moderator i hver avis. På grunn av ulikheter i organiseringen av nettdebatten i de ulike avisene, ble dette bare gjennomført i VG og Dagbladet. I Aftenposten og Vårt Land ble intervjuer i stedet gjennomført med avisens debattleder, en person i mellomlederstilling som både har ansvar for redaksjonell policy og praktisk moderatorvirksomhet. Det ble derfor bare gjort ett intervju i hver av disse to avisene. Representanter fra moderatorselskapet som VG og Aftenposten benytter seg av, Interaktiv Sikkerhet, ble også invitert til å delta i studien, men takket nei. Intervjuene har fulgt en semi-strukturert intervjuguide, og spørsmålene har tatt sikte på å avdekke vurderinger og praksiser som følge av terroraksjonen.

De fire avisene er valgt ut delvis ut fra størrelse og betydning, og ut fra et ønske om å inkludere aviser med ulike tilnærminger til nettdebatten. VG, Dagbladet og Aftenposten er de tre største nettavisene i Norge,² og har alle hatt debatt-tjenester i en årrekke. Den fjerde avisen, Vårt Land, er en av de største av de såkalte «riks-sprede meningsbærende avisene» (Høst 2012). De fire nettavisene tilbyr flere ulike typer debatttjenester: åpne diskusjonsfora, kommentarfelt, Facebook-sider, «live-studio» med mer. Bare VG tilbyr i dag alle disse tjenestene. Aftenposten hadde tidligere et diskusjonsforum kalt «Debattsentralen», men dette ble stengt 23. juli 2011. Dagbladet har ikke noe åpent diskusjonsforum, mens Vårt Land bare har et diskusjonsforum og ikke noen mulighet til å kommentere direkte under artikler (kommentarfelt). Alle de tre største avisene har kommentarfelter under artikler i avisen. Samtlige av de fire avisene har i tillegg dedikerte sider på Facebook hvor de legger ut lenker til nyhetssaker i avisen, og hvor lesere kan legge inn tilbakemeldinger i form av «likes» og kommentarer. Flere av våre informanter trekker dette frem som en viktig del av nettdebatten, selv om volumet på leserkommentarer på avisenes Facebook-sider er vesentlig mindre enn aktiviteten på avisenes egne nettsider. Mange avisredaksjoner har også egne Twitter-kontoer som brukes til å spre lenker til artikler i nettavisen. I tillegg til disse funksjonene foregår det en

kontinuerlig eksperimentering med ulike former for interaktive tilbud til leserne av nettavisene, blant annet såkalte «live-studio» med egne kommentarfunksjoner i tilknytning til viktige hendelser.

Aftenposten, VG og Dagbladet har alle ført en praksis hvor åpenhet og bredde har vært sentrale målsettinger. Avisene har basert seg på ettermoderering og har tillatt anonym debatt. Aftenposten og VG har kjøpt moderatortjenester fra Interaktiv Sikkerhet, som forplikter seg til å ha kontrollert alle debattinnlegg innen en time etter at de er publisert, mens Dagbladet i tiden før 22. juli baserte seg på redaksjonelt ansatte som utførte en passiv moderatorfunksjon ved siden av andre arbeidsoppgaver. Man kan si at blant avisene i vår undersøkelse er Dagbladet den som i størst grad har markert en anarkisk posisjon i reguleringen av nettdebatten, mens Vårt Land er tatt med i undersøkelsen som et interessant eksempel på en mer intervenserende modell. Avisen vakte oppsikt da de ved lanseringen av debattforumet verdidebatt.no i 2009 innførte krav om at debattanter måtte identifisere seg med fullt navn for å delta. Norsk redaktørforening ga et år senere avisens utviklingsredaktør pris som «Årets nyskaper», og uttalte at avisen hadde lyktes i å «skape et forum for vesentlig kvalitetsdebatt på nett» (Kampanje 4.2.2010). Senere har også nummer-to-avisen i Oslo, Dagsavisen, tatt i bruk det samme debattsystemet på nettstedet nyemeninger.no.

Analyse

I analysen har vi gjort et skille mellom de akutte vurderingene og endringene som ble gjort 22. juli og tiden like etterpå på den ene siden, og på den andre siden de mer langsiktige endringene som har blitt stående eller som har kommet til i løpet av de ni-elleve månedene fra hendelsene inntraff til våre intervjuer fant sted. Dette skillet ble gjort for å belyse to ulike aspekter ved endringene. De redaksjonelle valgene som ble tatt den 22. juli og dagene etterpå inntraff i en ekstraordinær situasjon da redaksjonene var under et stort press både personlig og profesjonelt. Hendelsen var uoversiktlig og stressende, og redaksjonelle grep som ble tatt når det gjelder håndtering av nettdebatten, må forstås i lys av dette. De redaksjonelle endringene som ble stående, er interessante i lys av den mer langsiktige diskusjonen om hvilke idealer og hensyn som skal vektlegges i den redaksjonelle håndteringen av nettdebatten.

Krisen treffer: 22. juli og ukene etter

Bombeeksplosjonen i Grubbegata 22. juli 2011 fant sted knappe hundre meter fra redaksjonslokalene til noen av landets sentrale nettaviser. Redaksjonene i VG og Vårt Land fikk vinduene blåst inn og kontorene snudd på hodet, og måtte evakuere i et kaos som av mange har blitt sammenlignet med en krigssituasjon. Krisestemningen preget ikke bare gatene rundt regjeringskvartalet, den spredde seg også raskt til de som hadde ansvar for nettdebatten i de største avisene. Kommen-

tarfeltene på vg.no og dagbladet.no ble raskt stengt av, og 23. juli stengte også aftenposten.no sitt diskusjonsforum «Debattsentralen» og gikk over til forhåndsmoderering i de vanlige kommentarfeltene. Av de fire avisene vi har undersøkt var det bare Vårt Land som holdt sitt diskusjonsforum verdidebatt.no gående som normalt i timene og dagene etter terrorangrepet.

Det er karakteristisk for alle våre informanter at de virker lite interesserte i å fokusere på de endringene som ble gjort i nettdebatten umiddelbart etter terrorangrepet, og i noen grad tenderer informantene også mot å underspille disse endringene. Reaksjonene kan forklares med at det å innrømme at man måtte treffe akutte tiltak da krisen inntraff, også innebærer en viss innrømmelse av at kontrollen med nettdebatten ikke hadde vært bra nok i tiden før terrorangrepet. Denne innrømmelsen gis helt eksplisitt av Dagbladets kultur- og magasinredaktør Jo Randen, og teknologi- og utviklingsredaktør Hildegunn Soldal:

[Randen:] Vi opplevde vel at vi noen ganger var litt utrygge på om vi hadde gode nok rutiner på å fange opp alle innlegg. Det har ikke vært noen hendelser hvor vi har blitt dømt i PFU for nettdebatt, så langt jeg kjenner til i hvert fall, men vi har oppdaget eksempler hvor innlegg har ligget ute som kanskje ikke burde ligget ute.

[Soldal:] Jeg vil jo si at nettdebatten i Dagbladet har hatt et litt dårlig rykte.

[Randen:] Ja, det kan du si. Så vi var litt urolige og lette etter løsninger som vi hadde ressurser til, for å få til en ordentlig moderering, og egentlig syntes vi ikke vi hadde funnet noen god løsning. Så den 22. juli var vi helt sikre på at her må vi bare stenge, dette har vi ikke sjanse til å klare, og da stengte vi umiddelbart.

Også på VG Nett ble de vanlige kommentarfeltene stengt nesten umiddelbart etter at bomben hadde gått av. Ifølge redaktøren unnlot redaksjonen å åpne kommentarfeltene for annet enn en liten håndfull artikler i perioden 22. juli til 12. august – ca. en artikkel per dag. (Den 12. august innførte VG et nytt kommentarsystem, se nedenfor.) I stedet for kommentarfelt brukte redaksjonen andre typer interaktive tjenester, for eksempel en forhåndsmoderert tjeneste de kalte «protokoll», hvor lesere kunne sende inn bilder fra rosemarkeringene, legge igjen hilsener til de berørte av angrepet og lignende. I tillegg lanserte VG en egen tjeneste de kalte «Hold sammen – hold hender», hvor lesere kunne registrere seg for å få en egen figur lagt til en symbolsk rekke av figurer som holdt hender på nettsiden. I løpet av få dager hadde mer enn en million mennesker registrert seg til denne tjenesten. I motsetning til stengingen av kommentarfeltene ble debatten holdt åpen i diskusjonsforumet VG Debatt (vgd.no), men med overvåkning av et forsterket moderatorcorps. VGs moderator sier at den skjerpede kontrollen med debatten ble innført umiddelbart etter angrepet, og dette skjedde på initiativ fra moderatorne selv, ikke som følge av noen instruks fra høyere hold i redaksjonen.³ Informantene fra VG og Dagbladet viser tydelig at det har eksistert en bekymring og uro for tilstanden i nettdebatten basert på tidligere erfaringer og problemer. For VGs del ser det ut til at denne bekymringen har ført til en form for uformell beredskap, som gjorde

at moderatorene på egen hånd mobiliserte for å møte utfordringene de regnet med ville oppstå etter bombeeksplosjonen.

For Aftenpostens del tok det noe lengre tid før redaksjonen grep inn i sin nettdebatt. Først dagen etter terrorangrepet, lørdag 23. juli 2011, skiftet de fra ettermoderering til forhåndsmoderering i kommentarfeltene, mens det åpne diskusjonsforumet «Debattsentralen» ble stengt fullstendig. I forklaringen til Aftenpostens debattleder Mina Nærland kan vi se en bekymring som også går igjen hos informantene i VG og Dagbladet: nemlig muligheten for at terroristens deltakelse i nettdebatten på en eller annen måte kunne ha en forbindelse til motivasjonen for angrepet, eller at forumene kunne bli brukt til å spre informasjon.

Da oppstod den situasjonen at manifestet hans begynte å sirkulere, men det var veldig uklart hvor det kom fra. [...] Og det ble klart at det var nettbaserte ting som på en eller annen måte var grunnlaget for ideologien her; nettmiljøer. Man kjente jo igjen signaturer og en type retorikk. Vi ante ikke hvor det kom fra og om noe av dette hadde vært oss, om man kunne vente nye angrep av samme art. Og da følte vi at nå må vi bare få helt sikre grenser og sikkerhet for at ikke vi sprer en slik form for terror videre [...] Vi tenkte rett og slett: «Hva har skjedd? Vi må bare få kontroll!»⁴

Det bør understrekes at den bekymringen som informanten fra Aftenposten gir uttrykk for, er av en alvorlighetsgrad som trolig overstiger alle spørsmål som har vært reist i samfunnsdebatten om nettdebatten før 22. juli 2011. Tross i at nettdebatten i lang tid har vært gjenstand for hard kritikk fra mange hold, har muligheten for at nettdebatten skulle kunne være en kilde eller et verktøy for et stortilt terrorangrep forståelig nok ikke vært reist som tema tidligere. Uavhengig av hva man måtte mene om denne koblingen mellom nettdebatten og terrorangrepet, skulle det være ganske åpenbart at debatten om nettdebatten internt i avisredaksjonene har fått et økt alvor i tiden umiddelbart etter terrorangrepet.

Av de fire avisene vi har sett på, er det bare Vårt Land som hevder at de ikke fikk behov for å gjøre noen spesielle inngrep i debatten etter 22. juli – med unntak av et par konkrete innlegg som ble problematiske, som debattleder Johannes Morken poengterer:

Sant å si, den dagen var det vel mer enn nok med å komme seg ut av huset på et vis, i og med at vi var så hardt rammet selv. Men forumet kan da umulig ha vært stengt. Så det var mer «hvordan håndterer vi de som kommer», men vi stengte ikke debatten.

Kort oppsummert kan vi si at terrorangrepet den 22. juli 2011 førte til en akutt krisehåndtering hos redaktører og moderatører i de fire nettavisene vi har sett på, noe som ledet til forholdsvis drastiske inngrep i nettdebatten i perioden umiddelbart etter terrorangrepet i tre av avisene. På kort sikt kan man altså snakke om en kraftig innstramning og midlertidig stengning av nettdebatten. Men i hvor stor grad ledet denne akutte krisen også til endringer i nettdebatten på lang sikt?

Langsiktige tiltak

To av de redaksjonelle inngrepene som ble gjort kort tid etter terrorangrepet, var nokså drastiske systemomlegginger som har blitt stående på lang sikt. Det ene av disse tiltakene er stengningen av Debattsentralen i Aftenposten. Etter at forumet ble stengt 23. juli 2011, ble det aldri åpnet for debatt igjen, og tjenesten er nå lagt ned. Ifølge Aftenpostens debattleder var den viktigste grunnen til den akutte stengningen etter angrepet at dette diskusjonsforumet benyttet seg av et annet tekniske system enn kommentarfeltene, og derfor ikke kunne forhåndsmodereres på samme måte. Men samtidig hevder hun at denne beslutningen allerede hadde vært diskutert før terrorangrepet, en opplysning som bekreftes av Bergs masteroppgave om nettdebatten fra juni 2011 (Berg 2011:95). Nedleggelsen kan derfor ikke anses som en direkte konsekvens av 22. juli. Debattleder Nærland forklarer at avgjørelsen om å la Debattsentralen forbli stengt var motivert ut fra en strategi om å prioritere debatt som springer direkte ut av avisens journalistiske produkt, heller enn et åpent debattforum hvor brukeren selv introduserer temaer for debatt:

Jeg ville også før 22. juli at vi skulle knytte debattene tettere opp til journalistikken vår. Det er ikke noen hensikt å ha mange slike rom. Det hadde noe for seg for mange år siden, før Facebook og sosiale medier kom, hvor folk kunne snakke akkurat som de ville. Men nå er det ikke en naturlig ting for en avis å ha lenger, mener jeg. Det har ikke det demokratiske potensialet eller den demokratiske vekten det kunne hatt. [...] Vi har jo fått mer debatt via Facebook-sidene våre og – det blir jo stadig mer. Så på en måte øker debattmengden, på tross av at det kanskje er noe som er stengt.

Fjerningen av Debattsentralen viser dermed en endret holdning til hvilken rolle nettdebatten på Aftenposten skal spille i forhold til det totale tilbudet av debattmuligheter på nett. Debatten på Aftenpostens nettsider har sin eksistensberettigelse i at den er knyttet opp til journalistikken i avisen, heller enn en åpen debatt hvor deltakerne selv kan starte tråder om det de vil. Som nevnt i teoriavsnittet forstår vi dette som en endring i retning av en mer intervenserende posisjon, fordi avisens journalistikk i større grad blir bestemmende for temaene som debatteres.

Den andre systemomleggingen som har blitt stående siden tiden rett etter terrorangrepet, berører spørsmålet om krav til identifisering av debattdeltakerne. Vi har allerede sett at VG stengte kommentarfeltene under artikler i nettavisen – med unntak av en artikkel per dag – kort tid etter bombeeksplosjonen i regjeringskvartalet. Da VG på nytt åpnet kommentarfeltene i nettavisen to og en halv uke senere, den 12. august, hadde de innført et nytt teknisk system som krever at deltakere logger seg inn med en Facebook-konto for å legge igjen kommentarer, som da vil bli automatisk merket med deltakernes navn og bilde fra Facebook.⁵ Fordi Facebooks reglement ikke tillater brukere å registrere seg med falskt navn, gjør dette det vanskeligere for deltakere å legge igjen kommentarer uten å oppgi sitt virkelige navn.⁶ Dette innebærer en omlegging fra VGs tidligere policy, som tillot brukere å kommentere under pseudonym, og viser en klar tendens mot en mer intervenserende modell for denne typen av nettdebatt på VGs nettsider.

Men også her sier vår informant at denne endringen allerede var underveis før 22. juli 2011, og altså ikke var primært motivert av terrorangrepet. Digitalredaktør i VG, Espen Egil Hansen, forklarer at redaksjonen i flere runder har skiftet policy for registrering av deltakere. Avisen har landet på en differensiering mellom kommentarfeltene som står under nyhetsartikler på vg.no på den ene siden, og på den andre siden debattrådene i det åpne diskusjonsforumet vgd.no. Det er interessant å legge merke til at redaktøren i sin begrunnelse går langt i å avskrive diskusjonsforumets potensial for å trekke lesere. Han fremhever i stedet debattsiden som en læringsplattform for demokratisk debatt, og stiller denne funksjonen opp mot det å skrive debattinnlegg i en papiravis:

Vi har ment at det har vært riktig å også kunne framstå anonymt, og det har vi gjort fordi vi tror at det er en stor forskjell på det å delta i en debatt i en avis og på nettet. I en avis, hvor du kanskje kan slippe til tre-fire innlegg, så er det du rent faktisk skriver veldig viktig. Det er en mening som du på en måte serverer til offentligheten. Inne i VGD handler det ikke om det i det hele tatt. Det er nesten ingen som leser VGD. Det er bare de som deltar. Men vi mener at selve deltakelsen, det å få lov til å prøve et argument, få motargument, selve den prosessen har en stor egenverdi. Og ikke minst, en stor demokratisk verdi. Flere tør å være med i debatt, og da har vi ment at det å få lov til å gjøre det anonymt, gjør at mange flere kan delta. [...]

Så gjorde vi en dreining etter 22. juli. Den var planlagt, men den ble nok litt framskyndet av 22. juli, at vi i kommentarfeltet gikk over til en Facebook-innlogging. Og det var rett og slett et behov for nesten det omvendte, en slags ansvarliggjøring i det klima som oppstod da, at det som framstår under artiklene våre – for det er det mange som leser – der trenger vi en større ansvarlighet. Da blir det igjen viktigere det du rent faktisk skriver.

Disse kommentarene fra VGs digitalredaktør kan langt på vei leses som en direkte konkretisering av to temaer fra Skogerbø og Winsvolds artikkel (2008) om «inkluderingsdilemmaet». For det første skisserer redaktøren her en todelt strategi som sikter på hver sin alternative løsning på dilemmaet: På den ene siden det åpne forumet, som «nesten ingen leser», men som nettopp er ment å skulle fungere som en «inkluderende og marginal» arena (med Skogerbø og Winsvolds ord). På den andre siden kommentarfeltene, som blir sett av mange flere og dermed blir oppfattet som «viktigere», og dermed får rollen som noe mer «ekskluderende og sentral». Den strategien som her beskrives for det åpne diskusjonsforumet innebærer altså å prioritere friest mulig *deltakelse* på bekostning av debattens kvalitet og gjennomslagskraft, mens den motsatte avveiningen blir gjort for kommentarfeltene. Dessuten reflekterer redaktørens vurdering av muligheten for å delta anonymt Skogerbø og Winsvolds argumentasjon om nettdebatten som «læringsarena for politisk debatt» (2008: 45). Redaktøren later til å vedgå at anonymiteten virker negativt inn på kvaliteten på debatten, men muligheten for at dette kan være en lærerik opplevelse for deltakerne veier opp for tapet av kvalitet.

I tillegg til Aftenpostens stengning av Debattsentralen og VGs omlegging til Facebook-innlogging har vi sett en tredje tendens som synes å ha sin opprinnelse i

den akutte situasjonen rett etter terrorangrepet, nemlig en større vektlegging av moderatorfunksjonen. I Dagbladet er dette spesielt tydelig. Informantene fra Dagbladet opplevde at de allerede før 22. juli hadde hatt manglende rutiner med debatten i kommentarfeltene, noe som førte til at de måtte stenge kommentarfeltene helt da krisen inntraff. Senere har avisen derfor lagd bedre moderatorrutiner internt. I tillegg har avisen inngått avtale med det samme moderatorfirmaet som VG og Aftenposten allerede hadde tatt i bruk, Interaktiv Sikkerhet, som nå overvåker kommentarfeltene døgnet rundt. Også Aftenposten har utvidet sin avtale med det samme firmaet: Mens de tidligere overvåket debatten bare på dagtid, har de nå moderatører som følger debatten også om natten.

Det har også vært et økt fokus på å ta i bruk forhåndsmoderering. Som vi har sett var stengningen av Aftenpostens Debattsentral knyttet til avisens avgjørelse om å gå over til forhåndsmoderering av nettdebatten i dagene etter 22. juli, noe som også ble gjort i VG. Vi kan se tendenser også på lang sikt til at flere av redaksjonene i økende grad tar i bruk ulike former for forhåndsmoderering. Som nevnt var det i tiden før terrorangrepet etablert som praksis både i de fire avisene vi har sett på, så vel som i de fleste andre norske aviser, at man primært har hatt moderering av kommentarfelt og diskusjonsfora i etterkant. Samtidig har vi vist til at forhånds- og etterkontroll ikke er et spørsmål om enten–eller, men at forhåndsmoderering for eksempel kan skrus på selektivt i visse saker eller visse kontekster (Ihlebak 2010). Både VG og Dagbladet sier at de bruker forhåndskontroll konsekvent når de har såkalte «live-studio», som er en egen adskilt del av nettavisen som typisk er dominert av en videostrøm fra et nyhetsstudio, men hvor man også har en strøm av leserkommentarer på siden. Disse kommentarene leses og godkjennes av en moderator før de blir synlige på siden. Aftenposten har også ved flere anledninger etter 22. juli 2011 tatt i bruk forhåndsmoderering i sine vanlige kommentarfelter, blant annet under den første uken av rettssaken mot Anders Behring Breivik (jf. Nærland 22.9.2012, Nipen 7.2.2013).

Moderatorene vi har intervjuet, gir stort sett ikke uttrykk for at deres praksis har endret seg i vesentlig grad i tiden etter terrorangrepet: De inntar en forholdsvis passiv rolle og legger vekt på å gripe inn der hvor reglene blir brutt. Selv om redaktørene etterlyser en mer deltakende form, spesielt fra journalistenes side, har vi ikke funnet annet enn anekdotiske eksempler på at dette faktisk har blitt gjennomført. Fra moderatorenes side nevnes det derimot at det har kommet til noen nye «fy-ord» som fører til at et innlegg kan bli fjernet eller redigert: For eksempel ord som 'landssviker', 'kulturmarxist' og lignende retorikk, samt sterkt hatske utfall mot personen Eskil Pedersen, som er gjenstand for sterke angrep fra mennesker som mener han sviktet de andre AUF-erne da han flyktet fra Utøya.⁷ I tillegg er moderatorene ekstra påpasselige når saker som berører terrorangrepet åpnes for debatt, spesielt med tanke på hensynet til de etterlatte og overlevende etter angrepet.

Vi kan se noen tegn til at nettavisene er mer restriktive til hvilke saker de i det hele tatt åpner for leserkommentarer, spesielt i saker som har med 22. juli å gjøre,

men her synes det å være viktige forskjeller mellom avisene. Når teknologi- og utviklingsredaktøren i Dagbladet blir spurt om det er spesielle temaer som ikke åpnes for debatt, kan svaret lyde som en selvmotsigelse:

Du kan si at vi gjør en individuell vurdering på hver eneste sak. Det at vi skrur av er ikke noe som automatisk skjer. I alle saker som har med Breivik å gjøre, har vi selvsagt hatt det av.

Det gjøres altså en individuell vurdering på hver sak, men i visse kategorier av saker er kommentarfeltene alltid stengt. Det selvmotsigende i dette utsagnet bør kanskje først og fremst tolkes som et ønske om å åpne for kommentarer overalt hvor det er mulig, heller enn å kategorisk stenge for debatt andre steder enn der det oppleves som for vanskelig å håndtere. Like fullt kan det synes som at Dagbladet, som i utgangspunktet hadde den mest anarkiske tilnærmingen til nettdebatten, i størst grad har måttet stramme inn på debatten.

Sammenligner vi med Vårt Lands policy for debatt knyttet til 22. juli, blir kontrasten klar. Når vi spør Vårt Lands debattleder om hvilke diskusjoner redaksjonen har hatt etter terrorangrepet, peker han på diskusjoner omkring enkelte kontroversielle innlegg, men sier at selve systemet ikke har vært oppe til diskusjon.

Vi har ikke hatt noen systemomlegging i lys av 22. juli, fordi vi hadde det systemet vi kan stå for før 22. juli. Andre har jo diskutert «skal vi innføre fullt navn eller mer styring av nettdebatten?» Altså, det systemet hadde vi. Så våre diskusjoner handler kun om «hvor dan håndterer vi debattene innenfor dette systemet?»

Når det gjelder disse enkeltstående kontroversielle innleggene, peker debattlederen på at redaksjonen har forsøkt å legge seg på en inkluderende linje, ved å ikke fjerne kontroversielle innlegg, men heller forsøke å heve debatten ved å bringe inn debattanter som kan presentere motforestillinger. Fordi Vårt Land har et åpent debattforum, men ikke kommentarfelter under artikler i den vanlige nettavisen (på vl.no), er det ikke mulig å sammenligne deres praksis direkte med Dagbladets. Men kommentarene fra Vårt Lands debattleder synes likevel å avsløre en ganske annerledes holdning til debatt rundt kontroversielle temaer som 22. juli. Mens Dagbladet velger å stenge «alt som har med Breivik», velger Vårt Land i stedet å invitere debattanter inn for å være aktive i kommentartrådene og gi balanse i debatten. Også Aftenpostens debattleder gir uttrykk for en lignende holdning: et ønske om å holde kommentarfeltene åpne i størst mulig grad også i vanskelige saker som har med 22. juli å gjøre, og om å invitere inn skribenter som både bidrar med innlegg på redaksjonell plass, og som samtidig bidrar til debatten i kommentarfeltene under saken.

Kontrasten mellom Vårt Land og de andre nettavisene blir spesielt sterk dersom man sammenligner overvåkingen av debatten i de to nettavisene. Mens Dagbladet og Aftenposten etter 22. juli 2011 har hentet inn moderatortjenester fra Interaktiv Sikkerhet for å overvåke nettdebatten natten gjennom, holder Vårt Land seg fortsatt med et rapporteringssystem som tilsynelatende er dimensjonert for et

svært lavt volum av problematiske innlegg: Når en deltaker i debatten bruker en meldefunksjon på nettsiden for å varsle om et upassende innlegg, sendes det automatisk ut en SMS til debattleder, som så kan gå inn og vurdere om innlegget bør fjernes. Denne funksjonen er aktiv døgnet rundt, i en rotasjon mellom debattleder og noen av redaktørene i avisen utenom arbeidstid. Debattlederen anslår volumet av klager på kveldstid til «alt fra en til en håndfull på en kveld», mens om natta «kommer det av og til rapporter mellom ett og to om natta, men det er stort sett stille». Det er liten tvil om at dette systemet er betinget av at verdidebatt.no har et langt mer beskjedent trafikkvolum enn Dagbladet og Aftenposten. Men det er nærliggende også å spørre om Vårt Lands intervenserende modell for nettdebatten har bidratt til å etablere en debattkultur som har gjort det lettere for Vårt Land å holde kontroll med nettdebatten.

Konklusjon

Artikkelen har vist at terrorangrepet 22. juli 2011 fikk varierende konsekvenser for den redaksjonelle håndteringen av nettdebatten for de fire nettavisene i vårt utvalg, både på kort og på lang sikt. For en periode førte det til at nettdebatten ble løftet høyere opp på redaksjonenes dagsorden, og det later til at alle redaksjonene har tatt en fornyet runde med refleksjon rundt nettdebattens rolle og begrensninger i lys av det dramatiske terrorangrepet. Det er tydelig at alvoret som oppstod og behovet for å ta raske beslutninger i en uoversiktlig og dramatisk situasjon, satte mange hensyn på prøve, deriblant åpenhet og ansvar. Vi har også påpekt noen konkrete redaksjonelle tiltak i nettdebatten i VG, Aftenposten og Dagbladet sett opp mot de fire dimensjonene vi skisserte innledningsvis: Redusert mulighet til å kommentere anonymt i VG, noe økt bruk av forhåndsmoderering i både VG, Aftenposten og Dagbladet, en sterkere tematisk styring av nettdebatten i Dagbladet og Aftenposten (gjennom stengningen av Debattsentralen) og mer aktiv overvåking av kommentarfeltene i Aftenposten og Dagbladet. Vi ser altså tendenser mot en innstramning av den redaksjonelle styringen i de redaksjonene som i utgangspunktet tenderte mest mot den anarkiske enden av det kontinuumet vi skisserte opp innledningsvis. Bare Vårt Land, som i utgangspunktet hadde den mest intervenserende modellen i sitt diskusjonsforum, har ikke sett behov for å gjøre endringer i sin håndtering av nettdebatten. Det må imidlertid påpekes at Verdidebatt også har langt mindre trafikk på sine debattsider enn det de øvrige redaksjonene opplever, noe som kan ha ført til mindre redaksjonelt press.

Det må understrekes at det empiriske materialet gir lite grunnlag for å trekke entydige konklusjoner når det gjelder årsak og virkning. Ifølge informantene var flere av de redaksjonelle endringene vi har diskutert i denne artikkelen allerede i emning også før 22. juli 2011, noe som peker mot en revurdering av nettdebattens rolle som en del av nettavisenes redaksjonelle produkt. I noen grad kan endringene være motivert av markedshensyn. For eksempel forklares stengningen av det

åpne debattforumet i Aftenposten med at sosiale medier som Facebook har tatt over noe av den funksjonen slike tjenester har hatt tidligere. Men endringene kan ikke kun forstås ut fra en økonomisk tankegang. Ved å implementere mekanismer som kan føre til en høyere terskel for å delta, som for eksempel ved strengere moderering eller strengere krav til identifisering (som VGs bruk av Facebook-identifisering), risikerer redaksjonene også å generere mindre trafikk på sine nettsider. Det er derfor nærliggende å tro at tendensene vi har påpekt kan fortolkes som en endring i normative vurderinger hvor idealer som åpenhet og bredde i sterkere grad enn før har fått konkurranse av hensyn som vektlegger presseetisk ansvar og kvalitet. En slik dreining kan ha en positiv virkning for debattens legitimitet, men en innstramning kan også potensielt svekke nettdebattens funksjon som en læringsarena.

Å veie disse idealene og interessene opp mot hverandre er en del av deltakelsesdilemmaet vi skisserte innledningsvis, og som redaksjonene kontinuerlig må ta stilling til. Et viktig poeng som denne artikkelen synliggjør, er hvordan slike avveininger ikke bare bør dreie seg om hvordan nettdebatten fungerer i hverdagen, men også hvor robuste systemer og rutiner man har for å håndtere en uventet krise. Det å innføre systemer og sette av tilstrekkelige ressurser til å administrere nettdebatten på en faglig forsvarlig måte kan være med på å gjøre redaksjonene bedre rustet til å håndtere uforutsette og traumatiske hendelser i samfunnet. Å ha et redaksjonelt system man stoler på, kan fungere som en garantist for at redaksjonene kan tilby deltakerne en debattarena hvor vanskelige og utfordrende emner kan behandles også i tider som krever varsomhet og forsiktighet, noe som også må sies å være et viktig bidrag til medienes samfunnsoppdrag.

Karoline Andrea Ihlebæk, forsker

Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo

E-post: k.a.ihlebak@media.uio.no

Anders Sundnes Løvlie, førsteamanuensis

Medieteknologilaboratoriet, Høgskolen i Gjøvik

E-post: anders.lovlie@hig.no

Henry Mainsah, forsker

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo

E-post: henry.mainsah@aho.no

Referanser

Andersen, Kate Haukerud (2007): *Moderators dilemmaer i diskusjonsfora*. Masteroppgave i informatikk ved Institutt for Informatikk, Universitetet i Oslo.

Bangstad, Sindre og Arne Johan Vetlesen (2011): «Ytringsfrihet og ytringsansvar» i *Nytt Norsk Tidsskrift*, årg. 28, nr. 4. S. 334–346.

Bing, Jon (2008): *Ansvar for ytringer på nett – særlig om formidlerens ansvar*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Brandtzæg, Petter B. (5.8.2011): «Nettanonymitet et reelt problem for god dialog» i Aftenposten. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article4191574.ece> 22.9.2011.
- Berdal, Simon R. B. (2004): *Public deliberation on the Web: A Habermasian inquiry into online discourse*. Masteroppgave i informatikk ved Institutt for informatikk, Universitetet i Oslo.
- Berg, Ingvild (2011): *Nettdebatt og demokrati: Styring eller anarki*. Masteroppgave i statsvitenskap ved Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Carpentier, Nico (2011): *Media and Participation. A Site of Ideological-Democratic Struggle*. UK/Chicago: Intellect Bristol.
- Dahlgren, Peter (2009): *Media and Political Engagement: Citizens, Communication and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Edwards, Arthur R. (2002): «The moderator as an emerging democratic intermediary: the role of the moderator in Internet discussions about political issues», i *Information Polity* årg. 7, nr. 1. S. 3–20.
- Elgesem, Dag (24.2.2012) «Reguleringen av avisenes nettdebatter i kjølvannet av 22/7» i *Vox Publica*. Hentet fra <http://voxpública.no/2012/02/regulering-av-avisenes-nettdebatter-i-kjolvannet-av-227/>
- Engebretsen, Martin (2007): *Digitale diskurser. Nettavisen som kommunikatív flerbruksarena*. Kristiansand: høyskoleforlaget AS.
- Enjolras, Bernard, Rune Karlsen, Kari Steen-Johnsen og Dag Wollebæk (2013): *Liker-liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Gentikow, Barbara (2007): «Medier som fora for offentlig deliberasjon» i Gentikow, Barbara og Egil Skogseth (red.) *Medier og Demokrati*. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Hron, Aemilian og H.F. Friedrich (2003): «A review of web-based collaborative learning: Factors beyond technology», i *Journal of Computer Assisted Learning*, årg. 19, nr. 1. S. 70–79.
- Høst, Sigurd (2012): «Avisåret 2011». Rapport, Høgskulen i Volda.
- Ihlebak, Karoline Andrea (2008): «Publikumsdeltakelse og redaksjonelle dilemmaer» i Gunn Enli og Eli Skogerbø (red.) *Digitale dilemmaer: Nye medieformer, nye utfordringer*. Oslo: Gyldendal akademisk. S. 79–98.
- Ihlebak, Karoline Andrea (2010): «Controlling the masses. Administrating online discussion forums». Paper presentert på konferansen *Democracy as Idea and Practice*, 14.–15. januar 2010, Universitetet i Oslo.
- Ihlebak, Karoline og Espen Ytreberg (2009): «Moderering av digital publikumsdeltakelse: idealer, praksiser og dilemmaer» i *Norsk Medietidsskrift*, årg. 16, nr. 1. S. 45–65.
- Jensen, Jakob Linaa (2003): «Public spheres on the Internet – anarchic or government-sponsored: A comparison», i *Scandinavian Political Studies*, årg. 26, nr. 4. S. 349–374.
- Kampanje (12.3.2010): «Her er Årets redaktør» av Erlend Fosbakken. Hentet fra <http://www.kampanje.com/medier/article5230699.ece> 4.2.2013.
- Kearns, Ian, Bend, Jamie og Stern, Beatrice (2002): *E-participation in Local Government*, London: IPPR.

- Kies, Raphael (2010): *Promises and Limits of Web-deliberation*. New York: Palgrave Mac-Millan.
- Krumsvik, Arne (2013) «Towards a Typology of Strategies for User Involvement» i Mike Friedrichsen & Wolfgang Mühl-Benninghaus (red.) *Handbook of Social Media Management*. Berlin: Springer. S. 655–669.
- Krumsvik, Arne (20.06.2005): «Presse- nei til nettdebatt» i Dagens Næringsliv. Hentet fra <http://krumsvik.com/arne/tekst/050620-DNs35.htm> 1.3.2013.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann (2009): *Det kvalitative forskningsintervju 2. utg.* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsson, Anders Olof (2012): *Doing Things in Relation to Machines: Studies on Online Interactivity*, doktoravhandling ved Uppsala Universitet.
- Libæk, Sverre Høgset (2009): *Meningsyttrer møter moderator. En undersøkelse av forumet VG Debatt*. Masteroppgave i medievitenskap ved Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.
- Lindholm, Magne (2006) «Maskespill og nettdebatt» i *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 4. S. 357–372.
- Maasø, Arnt, Vilde Schanke Sundet og Trine Syvertsen (2007): «'Fordi de fortjener det'. Publikumsdeltakelse som strategisk utviklingsområde i mediebransjen», i *Norsk medietidsskrift* årg. 14, nr. 2. S. 125–153.
- Medienorge (2013): «Daglig dekning for nettaviser». Hentet fra <http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&medium=avis&queryID=253> 4.2.2013.
- Nipen, Kjersti (7.2.2013): «Måtte stenge kommentarfeltet under netthatvideo» i Aftenposten. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/kultur/Matte-stenge-kommentarfeltet-under-netthatvideo-7114347.html> 8.2.2013.
- Nærland, Mina (22.09.2012): «Demokratisk nederlag» i Aftenposten. Hentet fra <http://mobil.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Demokratisk-nederlag-6998068.html> 24.9.2012.
- Rasmussen, Terje (2006): *Nettmedier*, 2. utgave, Bergen: Fagbokforlaget.
- Revisjonskomiteen (2005): «Forslag til revisjon av Vær Varsom-plakaten» i Bergens Tidende 17. mai 2005. Hentet fra <http://www.bt.no/blogg/leserombudet/Forslag-til-revisjon-av-Var-Varsom-plakaten-2297269.html> 8.3.2013.
- Singer, Jane, Alfred Hermida, David Domingo, Ari Heinonen, Steve Paulussen, Thorsten Quandt, Zvi Reich og Marina Vulnovic (2011): *Participatory Journalism. Guarding Open Gates at Online Newspapers*. UK: Wiley-Balckwell.
- Skogerbø, Eli (2008): «Normativ teori, medier og demokrati» i M. Eide (red.): *Medievitenskap bind 1. Medier - institusjoner og historie*. Bergen: Fagbokforlaget. S. 40–52.
- Skogerbø, Eli, og Marte Winsvold (2008): «Nettet som debattarena», i Gunn Enli og Eli Skogerbø (red.) *Digitale dilemmaer: Nye medieformer, nye utfordringer*. Oslo: Gyldendal akademisk. S. 39–60.
- Tsagarousianou, Roza (1998): «Electronic Democracy and the Public Sphere: Opportunities and Challenges», i Cathy Bryan, Damian Tambini og Roza Tsagarousianou (red.): *Cyberdemocracy: Technology, Cities and Networks*, London: Routledge. S. 167–178.

- Wright, Scott (2006): «Government-Run Online Discussion Fora: Moderation, Censorship and the Shadow of control», i *British Journal of Politics and International Relations*, årg. 8, nr. 4. S. 550–568.
- Wright, Scott (2009): «The Role of the Moderator: Problems and Possibilities for Government-Run Online Discussion forums» i Todd Davies og Seeta P. Gangadharan (red.): *Online Deliberation: Design, Research, and Practice*. CSLI Publication.
- Wright, Scott, og John Street (2007): «Democracy, deliberation and design: the case of online discussion forums». I *New Media & Society*, årg. 9, nr. 5. S. 849–869.

Noter

- 1 Intervjuene er en del av prosjektet «Nettdebatten etter 22. juli», som er finansiert av Rådet for anvendt medieforskning. I tillegg til intervjuene med redaktører og moderatører består empirien også av en web-survey (lenket til en invitasjon i de fire nettavisene) hvor 3407 deltakere har svart på spørsmål knyttet til nettdebatten, debattkultur etter 22. juli og holdninger til redaksjonell styring. Funn fra survey-undersøkelsen vil bli presentert i en annen artikkel.
- 2 Ifølge TNS Gallup (Medienorge 2013).
- 3 VGs moderatører er deltidsansatte som jobber utenfor VG-huset, og er ikke integrert som noen vanlig del av redaksjonen.
- 4 Intervjuobjektet viser her til situasjonen den uken intervjuet foregikk, som var samme uke som rettsaken mot Anders Behring Breivik startet. Den uken måtte Aftenposten på nytt skru på forhåndsmoderering i sine kommentarfelter, på grunn av stor pågang av uønskede kommentarer.
- 5 I tillegg vil kommentaren også bli merket med deltakerens arbeidsgiver, dersom denne er registrert i Facebook. Dette kan åpenbart være problematisk for mange, dersom man for eksempel legger inn en kommentar med et kontroversielt politisk innhold og denne blir merket på en måte som gjør at man kan få et feilaktig inntrykk av at kommentatoren uttaler seg på vegne av sin arbeidsgiver.
- 6 Det er riktig nok ikke spesielt vanskelig å registrere en Facebook-konto under falskt navn; alt som kreves er en gyldig e-postadresse. Men det krever at man bryter med Facebooks reglement, og man risikerer å få kontoen slettet.
- 7 I en kronikk i Aftenposten 22. september 2012 forteller Aftenpostens debattleder om avisens moderering av kommentarfeltene under den da pågående debatten om Eskil Pedersens handlinger 22. juli. Hun sier at avisen har brukt forhåndsmoderering på de mest følsomme sakene, og anslår at «ca. en fjerdedel av innleggene ikke slapp gjennom» (Nærland 22.09.2012). I en e-postutveksling med forfatterne av denne artikkelen utdyper hun at modereringen i denne saken hadde vært usedvanlig streng – «rett og slett en helt annen standard enn vanlig» (personlig kommunikasjon 23. september 2012).